

DOI <https://doi.org/10.32405/2218-7650-40-56>

УДК 377-051-047.22

Гриженко Віктор Васильович,

заступник директора з методичної роботи

Навчально-методичного центру

професійно-технічної освіти у Полтавській області.

Полтава, Україна.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9950-8506>

Науковий керівник М. В. Гриньова, д-р пед. наук, проф.

shov2017@ukr.net

ПРИНЦИПИ РОЗВИТКУ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВИКЛАДАЧІВ ЗАГАЛЬНОТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ В УМОВАХ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ

Анотація. У статті наголошено на важливості розвитку фахових компетентностей викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Здійснено аналіз праць з досліджуваної теми. З'ясовано сутність структурних компонентів фахових компетентностей викладачів загально-технічних дисциплін закладів професійної (професійно-технічної) освіти (мотиваційно-ціннісний, інтелектуально-педагогічний, емоційно-вольовий та діяльнісно-операційний). Встановлено, що готовність викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до розвитку фахових компетентностей – це усвідомлений стан особистості, який забезпечує особистісну й професійну самореалізацію під час вирішення професійних завдань на основі використання індивідуально-психологічних особливостей та інтелектуально-творчого потенціалу в процесі фахової педагогічної діяльності. Доведено, що принципи розвитку фахових компетентностей викладачів загально-технічних дисциплін закладів професійної (професійно-технічної) освіти в умовах методичної роботи залежать від особливостей структурних компонентів досліджуваного феномену. Встановлено базові раціональні положення застосування педагогічних принципів для розвитку фахових компетентностей викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти в умовах методичної роботи. Основними принципами розвитку фахових компетентностей викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти в умовах методичної роботи визначено принцип неперервності, науковості, цілісності педагогічного процесу, спільної творчої діяльності всіх учасників освітнього процесу, життєтворчості, інноваційності та принцип мотивації. Обґрунтовано ефективність

дотримання означених принципів методик розвитку фахових компетентностей викладачів загально-технічних дисциплін закладів професійної (професійно-технічної) освіти відповідно до структурних компонентів досліджуваного феномену.

Ключові слова: принцип; професійна (професійно-технічна) освіта; розвиток; фахові компетентності; викладач; методична робота.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Сучасні умови професійної (професійно-технічної) освіти спонукають викладача до самовдосконалення і саморозвитку професійних та фахових компетентностей. Це приводить до необхідності вдосконалення методології педагогічного процесу, розвитку навичок самостійного мислення, великої конструктивності у викладанні предметів. Викладач має чітко визначити проблему, аргументувати власні судження точними визначеннями, опанувати не лише достатній рівень знань, а й бути тонким психологом і мати розвинену інтуїцію.

Основою фахових компетентностей викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти вміння оперувати знаннями, уміннями і навичками, що дозволить викладачам одержати особистий результат творчої діяльності на основі культури сприйняття. Сучасні освітні технології вимагають розвитку компетентностей і постійного самовдосконалення викладача, професійне становлення якого відбувається в органічному взаємозв'язку з особистісним розвитком. У педагогічній діяльності викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти фокусуються знання і навички з предмета, володіння методикою викладання предмета, здатність впливати на духовний світ своїх учнів, повага до них, значущі особистісні якості, високий рівень комплексу компетентностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження професійної компетентності та її структури відображаються у працях А. Маркової, К. Шапошникова та ін. Питання фахової компетентності та її роль у професійній діяльності викладачів професійної школи досліджено у працях Л. Щербатюк, Б. Шевель, Ю. Зіньковського, Л. Волошко та ін. Питання ефективності методичної роботи в навчальних закладах знайшли своє відображення в дослідженнях Ю. Бабанського, В. Беспалька, В. Гуменюк, А. Єрмоли, І. Жерносека, В. Лізинського, В. Павленка, О. Половенко, М. Поташника, Б. Тевліна. Дослідження, спрямовані на визначення вимог до системи методичної роботи, представлені у працях Н. Василенко, В. Крижка, Є. Павлютенкова, А. Цимбалару. Однак, існує незначна кількість напрацювань з проблеми розвитку фахових компетентностей викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета статті полягає в теоретичному аналізі й визначенні основних принципів розвитку фахових компетентностей викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти в умовах методичної роботи; з'ясуванні специфіки відбору принципів залежно від структурних компонентів фахових компетентностей викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Відповідно до зазначеної мети у статті поставлено такі **завдання**:

- З'ясувати сутність структурних компонентів фахових компетентностей викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти.
- Визначити основні принципи розвитку фахових компетентностей викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти в умовах методичної роботи.
- Обґрунтувати ефективність дії означених принципів розвитку фахових компетентностей викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти в умовах методичної роботи відповідно до структурних компонентів досліджуваного феномену.

3. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ / THE THEORETICAL BACKGROUNDS

Компетентність характеризує людину як суб'єкта спеціалізованої діяльності в системі суспільної праці та передбачає: 1) глибоке розуміння сутності виконуваних завдань і проблем; 2) добре знання досвіду, що є в даній області, успішне оволодіння його кращими досягненнями; 3) уміння обирати засоби та способи дії, адекватні конкретним обставинам місця та часу; 4) почуття відповідальності за досягнуті результати; 5) здатність навчатися на помилках та вносити корективи в процес досягнення цілей [1].

Н. Ничкало визначає реалізацію компетентнісного підходу у навчанні, як основи формування та розвитку компетенцій професійного фахівця, саме у підсумкових результатах його діяльності, що забезпечуються здатністю виконання практичних завдань, при використанні знань, отриманих під час навчання, формуванні навичок і вмінь професійної діяльності [2].

4. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових та конкретно-наукових методів: аналіз наукової літератури, синтез, абстрагування, порівняння та узагальнення досліджуваного феномену; термінологічний аналіз педагогічної, науково-методичної літератури для порівняння різноманітних поглядів на досліджувану проблему. Застосування

комплексу зазначених методів уможлиблює з'ясування принципів розвитку фахових компетентностей викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти в умовах методичної роботи та їх взаємозв'язку зі структурними елементами фахових компетентностей викладачів загально-технічних дисциплін закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

5. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

Проблема побудови механізму формування та розвитку фахових компетентностей викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти обумовлена низкою особливостей, які передбачають не лише реалізацію викладача як педагога із конкретного предмету, а й реалізацію його як професіонала своєї справи, рівень професійності якого залежить від саморозвитку. Значною мірою основу такого стану забезпечують зв'язки між професійними настановами і переконаннями, між інтелектуальними та емоційно-вольовими процесами та явищами у структурі фахових компетентностей. Органічна взаємодія між фаховими знаннями і педагогічною спрямованістю їх передачі учням визначається здатністю до вдосконалення фахових компетентностей. На нашу думку, готовність викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до саморозвитку фахових компетентностей – це усвідомлений стан особистості, який забезпечує особистісну й професійну самореалізацію під час вирішення професійних завдань на основі використання індивідуально-психологічних особливостей та інтелектуально-творчого потенціалу в процесі фахової педагогічної діяльності.

У наукових педагогічних дослідженнях кожен досліджуваний феномен має свою структуру, яка вирізняє досліджуване явище від інших об'єктів. Кожен структурний компонент містить свої критерії і показники, які визначають інтегральні властивості досліджуваного феномену.

Переконані, що усвідомлений вибір принципів організації розвитку фахових компетентностей викладачів загальнотехнічних дисциплін закладів професійної (професійно-технічної) освіти в системі методичної роботи обумовлюється показниками розвитку таких компетентностей у викладача. Тому вважаємо, що у процесі обрання принципів розвитку фахових компетентностей викладачів загально-технічних дисциплін закладів професійної (професійно-технічної) освіти в системі методичної роботи варто максимально повно урахувати сутність фахових компетентностей викладачів загально-технічних дисциплін і особливості їх структури.

У нашому дослідженні фахові компетентності викладача загальнотехнічних дисциплін – це цілісна інтегративна характеристика особистості викладача, яка передбачає глибокі знання, кваліфікацію і

досвід реалізації фахового потенціалу і характеризує його готовність і здатність до різних видів педагогічної діяльності.

Формування нашого бачення кола фахових компетентностей, якими має володіти сучасний викладач загально-технічних дисциплін у закладі професійної (професійно-технічної) освіти, відбувається з урахуванням таких позицій: фахові компетентності проявляються у готовності і здатності до успішного здійснення професійної діяльності; є переліком умов до фахівця у конкретній сфері; визначають важливі компоненти діяльності й усвідомлення її соціальної значущості.

У процесі структурування та конкретизації змісту кожного компоненту досліджуваного феномену ми дотримуємося принципів, які пропонує В. Ягупов [3]:

- наявності загального та специфічного в поняттєво-категоріальному апараті системи наукових знань у професійній підготовці, їх фахової діяльності та компетентності;
- системності, багатогранності, комплексності та інтегральності їх фахової компетентності;
- гнучкості, динамічності та оперативності основних проявів, характеристик і провідних рис фахових компетентностей;
- практичності та адаптивності компетентностей до конкретних умов фахової діяльності;
- рефлексивності та зумовленості основних проявів і провідних рис компетентностей індивідуально-психічними якостями та рисами особистості конкретного викладача загально-технічних дисциплін.

Враховуючи погляди учених на структуру фахових компетентностей, а також їхню роль у здійсненні педагогічної діяльності, пропонуємо власне бачення структури фахових компетентностей викладачів загально-технічних дисциплін, складовими компонентами якої є мотиваційно-ціннісний, інтелектуально-педагогічний, емоційно-вольовий та діяльнісно-операційний.

Мотиваційно-ціннісний компонент представлений комплексом ціннісних орієнтацій, мотивів і морально-вольових якостей особистості, необхідних у процесі освітньої діяльності. Тут особливу роль відіграють мотиви і цінності. Мотиваційно-ціннісний компонент характеризується ціннісними орієнтаціями особистості на розв'язання професійно-технологічних завдань, усвідомлення власних цінностей, прагнення до самоосвіти та саморозвитку, спрямованість на продуктивну перетворювальну діяльність тощо.

Інтелектуально-педагогічний компонент дає можливість викладачу глибше зрозуміти педагогічну дійсність, осмислити найістотніші зв'язки й відносини у педагогічній взаємодії. Процеси засвоєння, перетворення й

використання професійних знань опосередковуються особистістю викладача, його ставленням до власної діяльності. Знання стають професійними тоді, коли вони трансформуються та вибудовуються в систему для практичного розв'язання педагогічних завдань, коли їх отримання й набуття вмотивовані індивідуально-особистісними потребами.

Психолого-регуляційний компонент визначає морально-етичні та індивідуально-психологічні риси викладача. Серед морально-етичних якостей визначальними є гуманізм, чесність і порядність у взаєминах з людьми; високий рівень загальної і психологічної культури; повага до професіоналізму і наукової спадщини інших; акуратність і охайність, дисциплінованість і вимогливість, скромність і сумлінність, доброта і принциповість, особиста привабливість, тактовність і толерантність, обов'язковість і вміння тримати слово.

Діяльнісно-операційний компонент розглядається нами як технологічний блок, що містить сукупність педагогічних умінь і навичок, необхідних для практичного вирішення навчальних і виховних задач: проектування цілей навчання й прогнозування шляхів професійного становлення майбутнього фахівця; конструювання методичних підходів і здатність передбачати можливі результати; організаторські та комунікативні здібності; духовно-виховний вплив на учнівський колектив й особистість учня; уміле використання технічних засобів навчання (ТЗН), у тому числі комп'ютерних, на заняттях різного типу; здатність віднаходити інформацію в різних джерелах.

Вищенаведені короткі характеристики компонентів фахових компетентностей викладачів загально-технічних дисциплін закладів професійної (професійно-технічної) освіти дозволяють зорієнтуватися у принципах, які регламентують вимоги до організації методичної роботи з метою розвитку фахових компетентностей. На основі принципів можна поєднати напрацювання науки, спрямувавши їх на забезпечення мети освітньої професійної діяльності.

Принципи – це основоположні ідеї, вихідні положення, які визначають зміст, форми й методи навчальної роботи відповідно до мети та закономірностей процесу навчання. Принципи виконують регулятивну функцію з погляду моделювання дидактичних теорій і способу регуляції практики навчання. На них ґрунтуються підходи до навчання усіх дисциплін, визначаючи певною мірою їх зміст, засоби й прийоми навчальної роботи [4].

Як вважає І. Кобиляцький, принцип – це сформульована у стислому вигляді дидактична вимога, зумовлена відповідною закономірною особливістю [5].

На наш погляд, у процесі обрання принципів розвитку фахових компетентностей варто враховувати те, що вони мають орієнтуватися на такі показники фахових компетентностей викладачів загально-технічних дисциплін, як: розуміння значення та змісту мети професійно-педагогічної діяльності, усвідомлення потреби та бажання до розвитку фахових компетентностей, позитивну спрямованість до самовираження і самореалізації у професійно-педагогічній діяльності, мотивація досягнення успіху у педагогічній діяльності, наявність чіткої системи фахових знань в галузі відповідних дисциплін, наявність системи знань із суміжних дисциплін, культура організації та здійснення професійно-педагогічної діяльності, володіння організаційно-методичними формами, методами, засобами взаємодії із суб'єктами освітньої діяльності, усвідомлення своїх позитивних якостей і недоліків, від яких залежить ефективність педагогічної діяльності, рефлексія і саморегуляція мислення і власної педагогічної діяльності, розуміння психологічних основ здійснення комунікативної взаємодії з учасниками освітнього процесу, система умінь з вирішення різноманітних видів професійних завдань, володіння уміннями педагогічної техніки, здійснення науково-дослідної діяльності, здатність ефективно застосовувати синтез методико-педагогічних і технічних знань з метою формування в учнів цілісної картини світу у процесі викладання загально-технічних дисциплін.

Враховуючи зазначені показники, вважаємо, що доцільно встановити базові раціональні положення застосування педагогічних принципів для розвитку фахових компетентностей викладачів загально-технічних дисциплін закладів професійної (професійно-технічної) освіти в умовах методичної роботи, які доцільно використати у власному дослідженні:

1. Відбір принципів обумовлений як загальними вимогами до організації освітнього процесу у професійній (професійно-технічній) освіті, так і вимогами педагогічної діяльності викладачів загально-технічних дисциплін.

2. Усі принципи перебувають у логічному взаємозв'язку, співпідпорядкованості та становлять цілісну систему.

3. Означені педагогічні принципи підпорядковуються структурним компонентам фахових компетентностей: мотиваційно-ціннісному, інтелектуально-педагогічному, емоційно-вольовому та діяльнісно-операційному.

4. З огляду на практичність застосування принципів їхню можливу множинність доцільно звести до необхідного та достатнього мінімуму.

Функціонуючи разом, система педагогічних принципів має забезпечити нову якість діяльності, що позначається на кінцевому результаті – розвитку фахових компетентностей.

Сучасний викладач загально-технічних дисциплін, у якій би галузі не працював, має бути динамічним, мобільним, здатним безперервно підвищувати власну кваліфікацію, творчо мислити й самостійно вирішувати принципово нові завдання, адаптуватися до умов, що швидко змінюються. Педагогічна діяльність викладача загально-технічних дисциплін передбачає не виконання інженерних розрахунків, а застосування технічних завдань у процесі навчання для розвитку технологічних, проектно-конструкторських умінь і навичок учнів, творчого мислення, розвитку інтересу до техніки, підготовки до здійснення проектної діяльності. Необхідно мати здатність адаптувати матеріал до різних рівнів, визначати та складати технічні й проектні завдання тощо. Тому одним з важливих чинників у діяльності викладача загально-технічних дисциплін (на відміну від інженера) є фахові компетентності, тобто формування умінь майбутнього фахівця здійснювати освітній процес на заняттях. Важливо також врахувати, що між загально-технічними дисциплінами існують міжпредметні зв'язки які визначають інтегрованість дисциплін. Ефективність інтегрованих дисциплінарних курсів у підготовці фахівців залежить від системності й цілісності міжпредметних зв'язків, від вдалого поєднання знань як у вертикальній (вивчення дисциплін шкільного циклу і сполучних із ними – спеціальних дисциплін), так і в горизонтальній (взаємозалежність знань із різних дисциплін у межах спеціальної фахової підготовки) площині.

У нашому дослідженні розвитку фахових компетентностей викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти принципами, що ґрунтуються на базових раціональних положеннях щодо об'єкту дослідження є такі принципи: неперервність, науковість, цілісність педагогічного процесу, спільна творча діяльність всіх учасників освітнього процесу, життєтворчість, інноваційність, мотивація. Розглянемо їх детальніше.

Сутність *принципу неперервності* полягає у постійному розвитку людини як суб'єкта діяльності впродовж усього життя. Згідно принципу неперервності розвиток фахових компетентностей має орієнтуватися на постійний всебічний розвиток особистості, постійне збагачення творчого потенціалу. Нам важлива думка В. Олійника, який стверджує, що переважна більшість означень неперервної освіти базується на тезі, яка визначає неперервну освіту як цілеспрямований, послідовний процес, який супроводжує все людське життя. Крім того, ці визначення у центрі уваги називають проблему всебічного розвитку особистості [6]. Неперервне підвищення кваліфікації і набуття нових знань, умінь і навичок викладачами загально-технічних дисциплін є складовою частиною всієї освітньої системи і спрямоване на розвиток особистісного

потенціалу педагога, формування його готовності до збагачення інтелектуального і духовного потенціалу суспільства. Забезпечення неперервності освіти у професійному розвитку викладача вимагає від системи управління урахування таких напрямів: створення в межах навчального закладу системи контролю за якістю науково-педагогічної діяльності; науково-методичне забезпечення системи розвитку професіоналізму педагога; надання кожному викладачеві ширших можливостей для вдосконалення й поглиблення своєї індивідуальної професійної підготовки. У міжкурсовий період неперервність навчання може відбуватися завдяки застосуванню систем дистанційного, мобільного та змішаного навчання; участі у різних формах методичної роботи, зокрема, у виставкових заходах, майстер-класах, семінарах, конференціях; засобами електронного зв'язку, методом неформальної освіти та самоосвіти; накопичення власних змін і перехід на якісно вищий рівень з урахуванням здобутого досвіду, що дозволяє ініціювати себе внутрішнім складником саморозвитку і переходу на наступний щабель свого вдосконалення.

Принцип науковості є провідним орієнтиром у процесі синхронізації змісту освіти з рівнем розвитку науки і техніки, досвідом, накопиченим світовою цивілізацією. Маючи безпосередній вплив до змісту освіти, він виявляється, насамперед, під час розроблення навчальних планів, програм і плануючої документації у системі методичної роботи. Крім того, реалізація принципу науковості передбачає виконання організаційної функції викладачем, що ґрунтується на наукових засадах педагогічної теорії і практики: цілепокладання, планування педагогічної діяльності, організація навчальної роботи на уроці, координація дій суб'єктів діяльності, раціональним вибором способів вирішення проблем; коригування, аналіз роботи та результатів власної діяльності. Реалізації принципу науковості сприяють пошукові методи розвитку фахових компетентностей викладачів загально-технічних дисциплін. В умовах методичної роботи закладів професійної (професійно-технічної) освіти використовуються проблемні бесіди, розв'язуються спірні ситуації, пошукові вправи. Бесіди і розв'язання спірних ситуацій доречно проводити на засіданнях методичних комісій за напрямами підготовки, оскільки у процесі спілкування з колегами передбачається узагальнення, систематизація і конкретизація накопиченого досвіду на наукових засадах.

Принцип цілісності педагогічного процесу означає методологічну акцентуацію на морфологічну та функціональну відмежованість системи, яка характеризується глибокою внутрішньою інтеграцією; передбачає виокремлення сторін, елементів, відносин, яке можна робити тільки

умовно, тимчасово, постійно співвідносячи одержувані результати з перебігом усього педагогічного процесу. Реалізація принципу здійснюється в двох основних площинах: у пошуку специфічних механізмів і зв'язків цілісності та у визначенні найсуттєвіших і характерних форм взаємодії цілісного об'єкта з середовищем, а також пошуку засобів, що забезпечують ефективність і результативність у досягненні мети.

Принцип спільної творчої діяльності учасників освітнього процесу та їх взаємодії передбачає насичення освітніх засобів творчим змістом, використанням норм, співвіднесення навчальної діяльності з педагогічними цінностями і завданнями, створення нових артефактів. Спільна творча діяльність має сприяти процесам соціалізації, самореалізації, самоактуалізації викладачів. Будь-яка творчість починається з постановки проблеми, що потребує вирішення. Логіка виникнення завдання може бути цілком усвідомлюваною, але іноді власне виявлення проблеми є справжнім відкриттям і залежить від ступеня обдарованості першовідкривача. Творча діяльність передбачає не лише відкриття і затвердження нового, а й подолання існуючих раніше норм. Потреба в істині і потреба в добрі є найголовнішими мотиваційними джерелами діяльності свідомості і, відповідно, творчості [7].

Джерелами розвитку творчого потенціалу викладачів загально-технічних дисциплін є педагогічно-професійний і соціальний досвід. Лише ерудований педагог з творчим потенціалом, здатен віднайти нові шляхи та оригінальні способи вирішення професійних завдань завдяки глибокому аналізу ситуацій, що виникають та усвідомлення суті проблеми.

Принцип спільної творчої діяльності всіх учасників освітнього процесу виявляється в самостійній і свідомій побудові людиною власної життєвої стратегії на основі набутих знань, досвіду, переконань і цінностей та врахування об'єктивного співвідношенні власних прагнень і можливостей, зокрема у визначенні необхідності розвитку фахових компетентностей які дозволять самореалізуватися й досягти визначених життєвих орієнтирів. На думку Л. Вознюк, життєтворчість виникає у процесі поєднання ціннісних орієнтацій особистості та актуальної сфери її інтелектуальної й практичної діяльності [8]. Тобто, аксіологічний зміст розвитку фахових компетентностей може бути реалізований лише за умови організації викладачем власної активної діяльності, що передбачає використання відповідного технологічного-методичного арсеналу, зокрема технологій проєктивного життєздійснення, акмеологічних технологій, технологій створення ситуації успіху та методу проєктів.

Реалізація принципу спільної творчої діяльності всіх учасників освітнього процесу призведе до позитивних змін у процесі розвитку

фахових компетентностей викладачів загально-технічних дисциплін як от, усвідомлення себе творцем у педагогічному процесі; усвідомлення суті, значення та завдань власної педагогічної діяльності, її мети; сприйняття вихованця як особистості в педагогічному процесі; усвідомлення власної творчої індивідуальності.

Принцип комплексного підходу передбачає інтеграцію освітньої (фахової за спрямуванням дисциплін та педагогічної) та методичної діяльності викладачів з метою всебічної педагогічної діяльності. Усебічний підхід до явищ та об'єктів, можливість розглянути їх під різними кутами зору сприяє глибшому розумінню та засвоєнню знань, умінь та навичок. Реалізація такого підходу вимагає від викладача загально-технічних дисциплін панування високим рівнем готовності до виконання інтегративної педагогічної діяльності. В умовах інтеграції змісту фахової підготовки і методичної діяльності особливого значення набуває процес інтегрування можливостей навчальних дисциплін у поєднанні із практично-орієнтованим навчальним матеріалом, а також набутим досвідом викладачів. Інтеграція фахової, педагогічної та методичної діяльності викладачів загально-технічних дисциплін передбачає варіативність знань та умінь викладача, завдяки яким під час організації освітнього процесу можна враховувати їх реальний рівень педагогічних здібностей, інтелектуальних можливостей та пізнавальних інтересів.

Принцип інноваційності передбачає орієнтацію на інноваційну активність, готовність до самоосвіти, високу дослідницьку культуру. Інноваційність полягає в осучасненні педагогічного процесу, внесенні новоутворень до традиційної системи, що передбачає найвищий рівень творчості викладача. Це знання про нововведення у професійній (професійно-технічній) освіті, закономірності, принципи та умови ефективності перебігу інноваційних педагогічних процесів, сутність, структуру та особливості інноваційної педагогічної діяльності, етапи, способи і форми її здійснення, специфіку сучасних педагогічних технологій, методику вивчення передового педагогічного досвіду тощо. Відповідно до цього, І. Дичківська детально схарактеризувала закономірності педагогічної інноватики, що пояснюють об'єктивно діючі чинники інноваційного процесу в освіті, серед яких дослідником виокремлено закони незворотної дестабілізації педагогічного інноваційного середовища, фінальної реалізації інноваційного процесу, стереотипізації педагогічних інновацій, циклічного повторення, зворотності педагогічних інновацій [9].

Інноваційна педагогічна діяльність – цілеспрямована педагогічна діяльність, зорієнтована на зміну і розвиток педагогічної теорії і практики,

на розвиток інноваційної особистості. Розуміння суті і визначення умов ефективності інноваційної діяльності в освіті та сукупності вирішуваних при цьому проблем підтверджує думку про те, що інноваційна педагогічна діяльність є поняттям інтегральним, а її визначальними складовими є інноваційна особистість педагогічних працівників, інноваційно-культурний універсум, інноваційно-професійна компетентність, культура творчості та інноваційної педагогічної діяльності, культура сприйняття нового [10].

Принцип інноваційності забезпечує право викладача загально-технічних дисциплін на творчу діяльність, особисту ініціативу та свободу саморозвитку. Інноваційність варто розглядати як спрямованість методичної роботи на відкритість до змін, демократичність, домінування ситуації вибору.

Принцип мотивації. Мотивація є стрижнем, навколо якого вибудовуються основні якості викладача, оскільки від того, чим мотивує викладач свою готовність до інноваційної професійної діяльності, залежить характер його участі в інноваційних процесах, досягнення результатів у навчанні й вихованні учнів. Діяльність викладача обумовлюється різними мотивами, які з часом можуть змінюватися (самоствердження, престиж, підвищення ефективності освітнього процесу тощо). Мотивація регулює три функції щодо діяльності: спонукальну, тобто надання діяльності рухового імпульсу чи мотиву для того, щоб особистість розпочала діяльність; сенсотворчу, тобто надання діяльності глибокої особистісної значущості; організаційну – таку, що опирається на цілепокладання, коли усвідомлені мотиви перетворюються на мотиви-цілі [11]. Виходячи з того, що рівень розвитку фахових компетентностей у кожного з викладачів різний, а мотивація до їх розвитку та збагачення відбувається у кожному конкретному випадку за власною неповторною траєкторією, важливо знати основні чинники, що зумовлюють її формування. Серед них слід назвати:

1. Професійні та особистісні потреби, бажання, що зумовлені ціннісними пріоритетами – прагненням до професійного саморозвитку, підвищення свого фахового рівня тощо.

2. Різні види можливостей – розумові, фізичні, матеріальні.

3. Відкритість до змін та надбаний потенціал до самовдосконалення.

6. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

В методичній роботі закладів професійної (професійно-технічної) освіти охарактеризовані принципи реалізуються в тісній взаємодії,

взаємозумовляючи і продукуючи одне одного, тобто, всі використовуються як єдине ціле. Комплексне врахування цих та інших принципів створює умови для розуміння сутності процесу розвитку фахових компетентностей викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Перелік принципів, зазначених у дослідженні, відповідає особливостям структурних компонентів фахових компетентностей викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти. У педагогіці, важливою характеристикою загально-дидактичних принципів є їх технологізація, що сприяє послідовності й етапності освітнього процесу. Проаналізовані принципи посідають чільне місце в системі методичної роботи закладів професійної (професійно-технічної) освіти, оскільки сприяють розробленню оптимальної системи інноваційних прийомів, засобів, методів і форм організації, реалізації та вдосконалення фахової і професійної підготовки викладачів.

Перспективи подальших досліджень. Логічним продовженням дослідження теми розвитку фахових компетентностей викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти в умовах методичної роботи вважаємо визначення та обґрунтування наукових підходів до означеної проблеми.

7. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Н. Ничкало, *Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика*. Хмельницький, Україна: ТУП, 2002.
- [2] Н. Ничкало, *Розвиток професійної освіти в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів*. Київ, Україна: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014.
- [3] В. Ягупов, «Зміст і структура фахової компетентності операторів радіолокаційних станцій контрбатареїної боротьби», *Військова освіта*, № 2, с. 289–302, 2016.
- [4] А. Кузьмінський, *Педагогіка у запитаннях і відповідях*. Київ, Україна: Знання, 2006.
- [5] І. І. Кобиляцький, *Методи навчально-виховної роботи у вищій школі*. Львів, Україна: Вид-во Львів. ун-ту, 1970.
- [6] В. Олійник, *Наукові основи управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти*. Київ, Україна: Міленіум, 2003.
- [7] В. Масич, «Роль творчості у професійній діяльності майбутнього інженера-педагога», *Педагогіка та психологія: зб. наук. праць*, № 56, с. 248–256, 2017.

- [8] Л. Вознюк, «Концептуальні засади шкіл життєтворчості», *Українська наукова школа психології і педагогіки життєтворчості: досягнення та орієнтири для XXI ст.: ювілейний наук.-метод. зб.*, с. 147–151, 2013.
- [9] І. Дичківська, *Інноваційні педагогічні технології*. Київ, Україна: Академвидав, 2004.
- [10] О. Ігнатович, «Психологічна структура динаміки інноваційної діяльності педагогічних працівників», *Педагогічний процес: теорія і практика: зб. наук. праць*, Вип. 2, 2007.
- [11] С. Занюк, *Психологія мотивації*. Київ, Україна: Либідь, 2002.

**PRINCIPLES OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCES OF
TEACHERS OF GENERAL TECHNICAL DISCIPLINES OF THE PROFESSIONAL
(PROFESSIONAL-TECHNICAL) EDUCATION INSTITUTIONS
IN THE CONDITIONS OF METHODOICAL WORK**

Victor Hryzhenko,

Deputy director of methodical work
Training Center vocational education
in the Poltava region.

Poltava, Ukraine

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9950-8506>

Scientific adviser M. Grinova Doctor of Pedagogical Sciences, prof.
shov2017@ukr.net

Abstract. The article emphasizes the importance of developing the professional competences of teachers of institutions of vocational (vocational-technical) education. Recent work on the topic is analyzed. The essence of structural components of professional competences of teachers of general technical disciplines of vocational (vocational-technical) education institutions (motivational-value, intellectual-pedagogical, emotional-volitional and activity-operational) is revealed. It is established that the readiness of teachers of institutions of professional (vocational-technical) education for the development of professional competences is a conscious state of personality, which provides personal and professional self-realization in solving professional problems based on the use of individual psychological features and intellectual and creative potential in the process of pedagogical activities. It is proved that the principles of professional competence development of teachers of general technical disciplines of vocational (vocational-technical) education in the conditions of methodical work depend on the peculiarities of structural components of the phenomenon under study. The basic rational provisions of application of pedagogical principles for the development of

professional competences of teachers of institutions of professional (vocational-technical) education in the conditions of methodical work are established. The basic principles of development of professional competences of teachers of general technical disciplines of institutions of professional (vocational-technical) education in terms of methodological work determined the principle of continuity, the principle of scientific, the principle of integrity of the pedagogical process, the principle of joint creative activity of all participants of the educational process, the principle of creativity, the principle of innovation.

The effectiveness of the action of the specified principles of professional competencies of teachers of general technical disciplines of vocational (vocational-technical) education in the conditions of methodical work in accordance with the structural components of the phenomenon under study is substantiated.

Keywords: principle; professional (vocational-technical) education; development; professional competences; teacher; methodical work.

ПРИНЦИПЫ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ОБЩЕТЕХНИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН ЗАВЕДЕНИЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО (ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКОГО) ОБРАЗОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ МЕТОДИЧЕСКОЙ РАБОТЫ

Гриженко Виктор Васильевич,

заместитель директора по методической работе

Учебно-методического центра

профессионально-технического образования

в Полтавской области.

Полтава, Украина.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9950-8506>

Научный руководитель М. В. Гринева, д-р пед. наук, проф.

shov2017@ukr.net

Аннотация. В статье подчеркивается важность развития профессиональных компетенций преподавателей заведений профессионального (профессионально-технического) образования. Осуществлен анализ последних работ по исследуемой теме. Выявлено сущность структурных компонентов профессиональных компетентностей преподавателей общетехнических дисциплин заведений профессионального (профессионально-технического) образования (мотивационно-ценностный, интеллектуально-педагогический, эмоционально-волевой и деятельно-операционный).

Установлено, что готовность преподавателей заведений профессионального (профессионально-технического) образования к развитию профессиональных компетентностей – это осознанное состояние личности, которое обеспечивает личностную и профессиональную самореализацию при решении профессиональных задач на основе использования индивидуально-психологических особенностей и интеллектуально-творческого потенциала в процессе профессиональной педагогической деятельности. Доказано, что принципы развития профессиональных компетенций преподавателей общетехнических дисциплин заведений профессионального (профессионально-технического) образования в условиях методической работы зависят от особенностей структурных компонентов исследуемого феномена. Установлены базовые рациональные положения применения педагогических принципов для развития профессиональных компетентностей преподавателей заведений профессионального (профессионально-технического) образования в условиях методической работы. Основными принципами развития профессиональных компетентностей преподавателей заведений профессионального (профессионально-технического) образования в условиях методической работы определены принципы непрерывности, научности, целостности педагогического процесса, принцип совместной творческой деятельности всех участников образовательного процесса, жизнотворчества, инновационности и принцип мотивации.

Обоснована эффективность соблюдения указанных принципов методик развития профессиональных компетентностей преподавателей общетехнических дисциплин заведений профессионального (профессионально-технического) образования в соответствии со структурными компонентами исследуемого феномена.

Ключевые слова: принцип; профессиональное (профессионально-техническое) образование; развитие; профессиональные компетентности; преподаватель; методическая работа.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] N. Nychkalo, Derzhavni standarty profesiinoi osvity: teoriia i metodyka. Khmelnytskyi, Ukraina: TUP, 2002.
- [2] N. Nychkalo, Rozvytok profesiinoi osvity v umovakh hlobalizatsiinykh ta intehratsiinykh protsesiv. Kyiv, Ukraina: Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova, 2014.

- [3] V. Yahupov, «Zmist i struktura fakhovoi kompetentnosti operatoriv radiolokatsiinykh stantsii kontrbatareinoi borotby», *Viiskova osvita*, № 2, s. 289–302, 2016.
- [4] A. Kuzminskyi, *Pedahohika u zapytanniakh i vidpovidiakh*. Kyiv, Ukraina: Znannia, 2006.
- [5] I. I. Kobyliatskyi, *Metody navchalno-vykhovnoi roboty u vyshchii shkoli*. Lviv, Ukraina: Vyd-vo Lviv. un-tu, 1970.
- [6] V. Oliinyk, *Naukovi osnovy upravlinnia pidvyshchenniam kvalifikatsii pedahohichnykh pratsivnykiv proftekhosvity*. Kyiv, Ukraina: Milenium, 2003.
- [7] V. Masych, «Rol tvorchosti u profesiinii diialnosti maibutnoho inzhenera-pedahoha», *Pedahohika ta psykholohiia: zb. nauk. prats*, № 56, s. 248–256, 2017.
- [8] L. Vozniuk, «Kontseptualni zasady shkil zhyttietvorchosti», *Ukrainska naukova shkola psykholohii i pedahohiky zhyttietvorchosti: dosiahnennia ta oriientyry dlia KhKhI st.: yuvileinyi nauk.-metod. zb.*, s. 147–151, 2013.
- [9] I. Dychkivska, *Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii*. Kyiv, Ukraina: Akademvydav, 2004.
- [10] O. Ihnatovych, «Psykholohichna struktura dynamiky innovatsiinoi diialnosti pedahohichnykh pratsivnykiv», *Pedahohichni protses: teoriia i praktyka: zb. nauk. prats*, Vyp. 2, 2007.
- [11] S. Zaniuk, *Psykholohiia motyvatsii*. Kyiv, Ukraina: Lybid, 2002.